

Els documents sobre la
Garrotxa durant els
Segles IX i X

(continuació)

Narcís Puigdevall i Diumé

V

De data 858, trobem un altre document sobre la Garrotxa, que ha provocat opinions molt diverses entre els historiadors. Ens referim, concretament, a l'acta de consagració de Santa Maria de Ridaura (1), que tanta tinta ha fet vessar per espai de dos segles.

Com sigui que el diploma ja ha estat suficientment estudiat, ens permetrem de transcriure, ací, l'opinió al respecte del Dr. Josep Maria Salrach i Marés, sens dubte el millor coneixedor de la història del comtat de Besalú, que n'ha fet la síntesi següent:

"Tot i que l'únic document segur del comte Guifré de Girona-Besalú sigui el judici que hem presentat més amunt del 22 de gener de 850, hi ha una altra escriptura, d'autenticitat dubtosa, potser relativa a aquest mateix personatge, i que ha estat objecte d'opinions encontrades. Ens referim a la pretesa acta de consagració i dotació de l'església del monestir de Santa Maria de Ridaura del comtat de Besalú per obra del bisbe Sunifred de Girona i a petició del comte i marquès Guifré, l'hipotètic constructor, el dia 1 d'octubre de 858. El document ens diu que el bisbe dotà la nova casa amb els delmes, primícies i oblacions dels fidels de les viles i vilars de Ridaura, Croanyes, Artigues, Bacholardario, Coguciago, Falgars, Vilaret, Tamadella, Abies, Galindó, Colljou i Sant Andreu del Coll, i que el comte, per la seva part, li concedí l'església de Santa Margarida de Bianya amb els seus delmes i primícies, a més d'unes cases, terres i vinyes que posseïa a la rodalia de Santa Maria de Ridaura i d'altres propietats a Colljou.

(1) Apèndix IV

Han estat formulades opinions molt contradictòries entre els historiadors sobre la falsetat o autenticitat d'aquesta escriptura, sobre la interpretació que cal donar a la seva data i la identificació del "Vifredo comite atque marchione" que hi apareix. Per a Mabillon, Devic i Vaissete es tracta d'un document autèntic, de l'any 858, i el comte Guifré cal ésser identificat amb el marquès Unifred, que governava a Barcelona en aquest temps. Per a Mabillé també és autèntic, però el comte és Guifré Borrell, fill del Pelós, i la data 1 d'octubre de 908: "Perhacta sunt enim haec anno Incarnationis dominicae DCCCCVIII, kalendas octobris, anno XI regnante Karulo gloriosissimo rege". Per a Monsalvatje, quan el 1889 començà la seva obra voluminosa, era claríssima l'autenticitat del document, i el comte esmentat era, ni més ni menys, el llegendari Guifré d'Arrià, suposat pare de Guifré el Pelós, i la data l'1 d'octubre de 858: "Facta sunt enim haec anno Dominicae Incarnationis DCCCLVIII. Cal. Octob. XVIII regnante Carolo gloriosissimo rege". Però poc temps després, J. Botet féu un estudi detingut de l'escriptura en qüestió i arribà a la conclusió que era falsa malgrat totes les possibles combinacions que es poguessin fer en la interpretació i lectura de la seva data, opinió que Calmette acceptà immediatament i que Monsalvatje rebutjà. Modernament Rovira i Virgili ha acceptat les objeccions de Botet, però F. Caula ha reivindicat la validesa del document que data el 24 de setembre de 850 —"anno Incarnationes Dominicae DCCCL, VIII kalendas octobris, anno XI regnante Karulo gloriosissimo rege"— i l'atribueix al mateix Guifré el Pelós.

Foren els historiadors del Llenguadoc que publicaren primer aquesta acta de consagració. La copiaren dels arxius de l'abadia de la Grassa, on hi havia potser el pretès original. En el futur, a excepció de Botet i Monsalvatje, els historiadors s'han servit de l'edició de la "HISTOIRE DE LANGUEDOC" per a llurs hipòtesis sobre el significat del document, però a la fi del segle passat Botet trobà a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Girona, i Monsalvatje el transcriví, un trasllat del do-

cument, fet el 1525. Aquesta còpia juntament a quasi tots els monacals gironins, passà al principi del segle actual a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on la major part de documentació procedent de l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Girona encara està sense catalogar. Allí, repassant sistemàticament els calaixos de monacals de Girona, hem pogut trobar-la i transcriure-la.

A parer nostre, la calendació, com en el segle XVIII transcriuen Devic i Vaissete, del suposat original, no és altra que "Facta sunt enim hec anno Incarnationis Dominice DCCCLVIII, kalendas octobris, anno I regnante Karulo gloriosissimo rege". Es a dir, que l'any de l'Encarnació, 858, no coincideix amb el regnat de Carles el Calb, 840, i aquest fet explica les diferents interpretacions dels historiadors i ens fa considerar sospitos el document. A més, el fet que aparegui en el text un "Vifredo comite atque marchione", en una època que, segons sabem, governava a Barcelona un altre personatge, ens conlrma la nostra sospita d'ésser un document fals, probablement elaborat al final del segle X pels monjos de la Grassa per tal de justificar o reivindicar les possessions i drets de la casa de Ridaura. Al final del segle X s'escriuen actes de consagració i dotació amb invocació i exposició semblants a les d'aquesta" (2).

No esmenem ni una coma de l'exposició de Josep Maria Salrach, la qual, per la nostra part, considerem definitiva.-

VI

El 22 de febrer de 866, el rei Carles el Calb atorgà un precepte a l'abat Pere, del monestir de Sant Esteve de Banyoles, confirmant-li un altre diploma del seu pare, Lluís el Piadós, en el qual se cita una localitat garrotxina: Mieras (1).

(2) Salrach i Marés, Josep Maria. EL PROCES DE FORMACIO NACIONAL DE CATALUNYA (segles VIII-IX). Vol. II, pag. 35-37.

(1) Apèndix V

Diu així la part del document que al nostre treball interessa:
“... id est, in loco qui dicitur Milliariis cel.lam Sancti Petri cum omni sua integritate, et in loco qui dicitur Sistarianus domum sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus et cunctis aliis rebus sub immunitatis nostrae munimine recipemus. Insuper postulavit ut pro animae nostrae absolutione quandam cecam in pago Petralatensi sitam, quae vocatur Sanctus Fructuosus et sanctus Iohannes, cum cella quae vocatur...”.

Heus ací la traducció del paràgraf:

“...això és, al lloc que en diuen Mieras la cella de Sant Pere en tota la seva integritat, i al lloc que s'anomena Sistarianus la casa de Santa Maria amb totes les seves possessions, que juntament amb diverses altres coses posem sota la nostra immunitat. A més a més (l'abat Pere), per la salvació de la nostra ànima, demanà que li fos atorgada una cella situada en el territori de Peralada, anomenada Sant Fruitós i la cella coneguda per Sant Joan...”.

Retrobem, doncs, altra vegada, el poble de Mieras, esmentat ja en documents del 834 i del 844 (vegi's la primera part del nostre treball, apèndixs II i III), però referit en aquesta ocasió a l'església de Sant Pere, que se cita aquí per primera vegada com una propietat del cenobi banyolí.

Per altra banda, en el precepte hi trobem esmentades l'església de Santa Maria de Sistarianus, és a dir, de Vilert, veïnat del municipi d'Esponellà, a la vora dreta del Fluvià, i les cel·les de Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu, al peu del monestir de Sant Pere de Rodes, i de Sant Joan ses Closes, prop de Castelló d'Empúries, cel·les ambdues que foren protagonistes d'un llarg plet entre el monestir de Sant Esteve de Banyoles i el de Sant Policarp de Rasés, al Llenguadoc.

(seguirà)

Narcís Puigdevall i Diumé

APÈNDIX IV

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Post corpoream Dei nomine Jesu Christi venerabilem adscencionem at post salutiferam apostolorum suorumque sequacium predicationem, purgato jam mundo ab idolorum turpissima servitute, non parvae gentilium turbae praebentes colla suavissimo Salvatoris jugo innumera per totum orbem construxere episcopia atque coenobia, ubi Deo dicati clerici sive monachi religiose viventes, divina celebrare mistera communis utilitatis existimentes commodum, sic per terrenum habitaculum Deo dicatum fidelium membra Spiritus Sancti fierent receptaculum. Proinde venerandus domnus comes cum omni veneratione vel reverentia nominandus Vifredus ecclesiam quae est in comitatu Bisuldunense vel Ausonense, in villa Riosazari constructa habetur, cum propria voluntate episcopi domni Soniofredi in cujus dioecesi sita dignoscitur studuit consecrare, quo proficeret ad remedium sui atque suorum. Peracta autem consecratione praedictae ecclesiae paterno affectu locumque semper in honore permaneret et Deo ibi servantibus quae necessaria forent subministrare largissime posset, praesente coetu episcoporum, abbatum, canonicorum, ceterorum fidelium suorum qui praesentes aderant solertia ingenii et consilio cunctorum, firmissimo sancivit decreto, quatenus praefatum coenobium sanctae Marie virginis cum titulis suis incontaminato statu semper jugi libertate vigeret et quidquid jam adquisierat vel in reliquum adquirere posset libere possideret, sicut sequens libellus declarat.

Sun Dei nutu, haec membrana concessionis seu confirmationis quem fecit Soniofredus Gerundensis sedis episcopus cum universo coetu archidiaconorum, canonicorum seu aliorum clericorum in oedem sede Sanctae virginis Mariae Deo agonizantium, Domo itaque Vifredo comite atque marchione jubente atque precante, ut ecclesiae suae quae constructa esse dignoscitur in valle Riodazari, ut eam consecrarem, et nos itaque inter nos concordantes, quia humana fragilitas magis potest dilabi in inferiora quam escendere ad suprema et potius delectare terrena quam amare coelestia, et sine peccati contagione nemo possit in hoc aevo mortali vivere et sciamus quia iudex justus venturus sit in die examinationis reddere unicuique secundum opera sua supplicium iniquis, vitam aeternam justis; ob hoc ego Soniofredus episcopus, Giscafredus, Adalardus, archipresbyteri, Persinetus, Argibadus, Durandus, Rodegarius sacerdotes atque canonicorum seu clerico-

rum coetus, valde expavescentes, consideravimus in animo nostro concedere cellae eidem supramemoratae Sanctae Mariae cum titulis suis videlicet Sancti Johannis et Sancti Petri, in die ejus dedicationis, decimas et primitias et oblationes fidelium de villulis et villaribus quorum nomina sunt haec: Riodazarii, Crosaunas, Artigas, Bacholardario, Cuguciago, Felgars, Tamadela, Abietem, Galindono, Vilareto, Collo-Juvino, villare Aliano in Bisuldunense territorio nostro. Sic concedimus praelibatae ecclesiae cimiterium in circuitus ecclesiae dex (tros) XXX. Nam et dominus comes Vifredus nostro assensu donat eidem ecclesiae ecclesiam Sanctae Margaritae cum decimis et primitiis et villulis et villaribus ad ipsam ecclesiam pertinentibus, cum terminis et adjacentiis suis. Et ego supramemoratus comes dono eidem ecclesiae supramemoratae in valle Riodazari, juxta ipsam ecclesiam domos meas, cum terras et ineas, cum... et in Collo-Juvino terras et vineas quos in dominium teneo cum terminis et adjacentiis suis. Et habet afrontationes haec omnia suprascripta de Priente in Frarago, de Meridie in terminis de ipsos Balbos per ipsa medio Serra, et sic pervadit per ipsa Serra usque in Gurgonigro, et injungit ad Aquabella usque supercilio montis, et pervedit in Collofrigido per ipsa Serra usque in colla de Cannas, et pergit ad ipsa Sentigosa, et de Circi vero parte vadit per ipso medio rio quae dicunt Bianna. Modo vero excellentissimi et reverentissimi viri domni Vifredi marchionis, confirmo ego Soniofredus episcopus cum voluntate omnium clericorum nostrae sedis Gerundae et statuimus ut ab hodierno die, id est a dedicatione Sanctae virginis Mariae, qui est sita in valle Riodazari, et diencebs ipsas decimas et primitias cum oblationibus fidelium de villulis et villaribus suprascriptis cum ecclesiam Sanctae Margaritae suisque ministris, sicut superius scriptum est, ab omni integritate, assensu bonorum omnium clericorum seu laicorum qui ibi aderant, omni tempora inconvulsa permaneant; sub ea tamen definitione ut per singulos annos sacerdotes et ministri qui in aedem ecclesia ministraturi erunt nobis quoque successorumque nostrorum non aliud solvant, nisi veniant ad concilia et chrismale ministerium secundum instituta canonum, et cum episcopus confirmationem exercere voluerit, obedientiam gratissime exhibere procurent. Perhacta sunt enim haec anno Incarnationis dominicae DCCCLVIII, Kalendas octobris, anno XI regnante Karulo gloriosissimo rege.

(Extret de Monsalvatje, NOTICIAS HISTORICAS, vol. IV, ap. I, pag. 173-176).

In nomine sanctae et individuae trinitatis. Karolus gratia Dei Rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia opportuna largimur; praemium remunerationis aeternae ob id nobis reppendi non diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicemque regni nostri ad ipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus et nostris praesentibus atque futuris quia venerabilis vir Petrus Abbas monasterii quod dicitur Balneolas, quod est situm in pago Bisuldunensi, constructum scilicet in honore sancti Stephani protomartyris Christi, adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit auctoritatis nostrae praeceptum dudum a nobis antecessori eius Heliae venerabili Ab-bati factum, in quo continebatur qualiter idem monasterium cum monachis inibi Deo famulantibus omnibusque ei pertinentibus sub immunitatis nos-trae munimine pleniter suscepiremus, sicut quondam divae recordationis genitor noster Ludovicus serenissimus Imperator illud sui praecepti aucto-ritate sub sua immunitate suscepisse dinoscitur. Petiitque idem Petrus ve-nerabilis Abba ut memoratam auctoritatem renovaremus, ac monachos sibi commissos praedictumque monasterium et cellas sibi pertinentes, id est, in loco qui dicitur Milliariis cellam Sancti Petri cum omni sua integritate, et in loco qui dicitur Sistarianus domum sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus et cunctis aliis rebus sub immunitatis nostrae munimine re-ciperemus. Insuper postulavit ut pro animae nostrae absolutione quandam cellam in pago Petrelatensi sitam, quae vocatur Sanctus Fructuosus et sanctus Iohannes, cum cella quae vocatur, supradicto loco largiremur, et sicut alias supradictas res sub nostrae immunitatis defensione reciperemus. Cuius saluberrimis precibus libenter faventes, idem Monasterium cum mo-nachis et cunctis sibi pertinentibus rebus, res quoque quas eidem loco pro animae nostrae remedio largiti sumus, sub immunitatis nostrae tuitione suscepimus. Praecipientes ergo libemus ut nullus iudex publicus ve quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut alia loca sive pertinentia atque subiecta seu ... ac reliquas possessiones eius ad causas judicatio more audiendas, vel frada seu mansiones aut pa-rafredas sie paratas exigendas, vel fidejussores tollendos, aut homines ip-sius monasterii destringendos, seu aliquas redibitiones aut functiones aut inclitas occasiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat, nec

ea quae supra memorata sunt exigere praesumat; sed cum omnibus locis vel cellis saepe memorato monasterio subjectis, seu agris reliquis, possessionibus, in quibuscunque consistent locis, quas moderno tempore tam ex aprisione quam ex eremo habuit tractas, vel deinceps excolere potuerint, vel cum aliis quibuscunque praesentibus, quibus praesente tempore isdem Abba juste rationabiliterque dominari videtur, simul etiam cum his quae divina pietas per suos quosque fideles ipsi sacratissimo loco augere voluerit, liceat memorato Abbati suisque successoribus in eodem coenobio degentibus quite vivere et easdem res sine cuiuspiam contradictione aut minoratione tenere et possidere et pro nobis, conjuge proleque nostra, ac stabilitate regni nostri Domini misericordiam libenter exorare. Et quandocunque divina pietas dictum Abbatem ab hac luce susceperit, quandiu ipsi monachi inter se tales eligere potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum ac iussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi Abbates. Praecimus etiam ut commutationes quas cum quibuscunque bonis hominibus de rebus saepedicti monasterii fecisse dinoscitur, aut deinceps facere ipse ac successores sui voluerint, ubicunque juste et rationabiliter factae sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inticitam contrarietatem aut injustam inquietudinem de eis ullo unquam tempore patiantur quin jure eas firmissimo teneant atque possidenat. Et ut haec auctoritas nostra praesentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus. Data VIII Kalendas Martii, Indictione XIII. anno XXVI. regnante Karolo gloriosissimo Rege. Actum Carisiaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

(Extret de MARCA HISPANICA, col. 789-790).